

УТВЪРДИЛ: .....

Декан

Дата .....

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ "СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"

Факултет: ....Славянски филологии

Специалност: (код и наименование)

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

.....
Магистърска програма: (код и наименование)

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

УЧЕБНА ПРОГРАМА

Дисциплина:

(код и наименование)

Преподаватели: гл. ас. д-р Сирма Данова, гл. ас. д-р Анна Алексиева (ИЛ, БАН)

Спецкурс: *Възраждането: трансгресии и банализации*

Учебна заетост	Форма	Хорариум
Аудиторна заетост	Лекции	
	Семинарни упражнения	30
	Практически упражнения (хоспетиране)	
Обща аудиторна заетост		
Извънаудиторна заетост	Реферат	
	Доклад/Презентация	
	Научно есе	15
	Курсов учебен проект	
	Учебна екскурзия	
	Самостоятелна работа в библиотека или с ресурси	
Обща извънаудиторна заетост		
ОБЩА ЗАЕТОСТ		45

Кредити аудиторна заетост	
Кредити извънаудиторна заетост	
ОБЩО ЕКСТ	

№	Формиране на оценката по дисциплината ¹	% от оценката
1.	Присъствие	51 %
2.	Подготовка на индивидуална задача	30 %
3.	Участие в дискусия	29 %
4.		
5.		
6.		
7.		
8.		
9.		

Анотация на учебната дисциплина:

Предмет на курса е интерпретирането на трансгресията в текстове, в персонални и колективни жестове от XIX век, а също и в някои от поствъзрожденските им рефлексии. Както мисли понятието Жорж Батай, трансгресията е извън-ред-но състояние, опит с безкрайното и/или трансцендентното. Трансгресивната ситуация задължително е свързана с престъпване на норми и конвенции, обуздаващи човешкото същество в името на една социално гарантирана сигурност. Понякога приема форма на езиков ексцес. Трансгресията е и стремеж към оцелостяване, към който се стреми, съзнателно или инстинктивно, винаги неединният модерен човек.

Целта на курса е да мислим Възраждането като трансгресивно време, изпълнено с ентузиазъм, екзалтация и изстъпления, през текстове и ситуации, важни за културната памет. Тук ще обърнем внимание на проблеми, за които обикновено не остава достатъчно време в основния курс по литература на Българското възраждане. Например отношението между идентификационен мит и обругаващ език, между власт и перверзия. Ще разгледаме по-детайлно еротичната и вакхическата поезия, престъпващи патриархални, религиозни, просветителски, а през т.нар. „комитетски“ и следосвобожденски десетилетия – и националистически норми. Ще се спрем на даскалската поезия, която от стихотворна продукция на статуквото (заради проосманската си насоченост) постепенно се превръща в трансгресия на нормативизирания след Освобождението революционен канон. Ще обърнем внимание как същият революционен канон – „дълбоко пристрастен към „своите“ и силно ненавижда[щ] чуждите“ (Р. Даскалов) – открива сексуални девиации в поведението на врага, как мисли топосите на покварата и злото (града, харема, банята, тържището) и на страданието (тъмницата). Ще разгледаме трансгресивния жест на самоубийството като идеологически конструктор в наративите за ставането на нацията; опита със сакралното, който през Възраждането реферира преимуществено към смъртта. Ще се съсредоточим и върху легитимирания след Освобождението пантеон на „специалните мъртви“ (П. Браун), побрал предимно възрожденски революционери.

Ако през самото възрожденско време революционните текстове и изяви са трансгресивни, тъкмо защото са извънредни, радикални, статуквоподривни, то в

¹ В зависимост от спецификата на учебната дисциплина и изискванията на преподавателя е възможно да се добавят необходимите форми, или да се премахнат ненужните.

следосвобожденските години самите те се превръщат в норма, във фундамент на изграждащия се литературен канон и „голям“ исторически разказ. Утвърдени като идентичностни емблеми, през междувоенния период възрожденските революционни образи лесно биват придърпани към полето на популярната култура, към рекламната и комерсиална сфера. Тази практика процъфтява и през постсоциалистическите години, затова и в курса се обръща внимание на банализирането на „високото“ Възраждане: на превръщането му в туристически експонат, стока, медиен продукт, футболна емблема, знак за субкултурна принадлежност и пр. аспекти на „консумативния национализъм“ (Б. Пенчев).

С така предложените акценти този курс на второ място цели да се конфронтира с масовото предубеждение, че Възраждането е едноизмерно нормативно/нормополагащо време.

Колкото по-усърдно се усвоява символният капитал на този, може би най-идеологизиран исторически период, толкова повече се създават условия за хипертрофия на сакралния му статус, което в крайна сметка води до неговото шаблонизиране и дори до профанизацията му.

Предварителни изисквания:

Конкретни текстове за всеки час.

Очаквани резултати:

- 1) Обогаляване на едрата представата за Възраждането като епоха, изцяло подчинена на националидентификационния мит. 2) Набавяне на понятиен апарат, с който да се мисли българският XIX век в контекста на теорията на модерността. 3) Изграждане на умения за създаване на анотация на изследователска работа.

Учебно съдържание

№	Тема:	Хорариум
1.	Непълнолетие и трансгресия – теоретични положения	2 ч.
2.	Обругаваният дискурс (Паисий, Бозвели, Ботев)	2 ч.
3.	Власт и перверзия. Топоси на девиацията: затворът, харемът, банята, тържището	2 ч.
4.	Еротична, вакхическа и даскалска поезия: подриване на националистическите идеологеми	2 ч.
5.	Опити с истината: смехът и лудостта	2 ч.
6.	Боян Магесника в културната памет на XIX и началото на XX век	2 ч.
7.	Нуждата от трансгресия в постановките за ставането на нацията:	2 ч.

	самоубийството при Захари Стоянов, Иван Вазов и Антон Ашкерц	
8.	Трансгресия и норма: от „луди и неразбрани глави“ до национални герои	2 ч.
9.	Подготовка за престъпване на закона в „Книга за българския народ“ на Стоян Михайловски. Реторически модели	2 ч.
10.	Полюси на жертвеността: Христо Ботев и Светослав Миларов	2 ч.
11.	Христо Ботев – канонизиране и банализиране на образа	2 ч.
12.	Туристически употреби на Възраждането: разказът за Ботев в музейните книги с впечатления	2 ч.
13.	Възстановки на Възраждането: инсцениране на метаразказа	2 ч.
14.	Субкултурни репрезентации на Възраждането	2ч.
15.	Обсъждане на индивидуалните задачи	2ч.

Конспект за изпит

№	Въпрос
	Индивидуална задача: научно есе; изследователска работа; план или анотация на изследователска работа.

Библиография

Първична литература

Ашкерц, А. Рапсодии на българския гуслар. Съст. и прев. Л. Димитров. София 2016: Факел.

Бозвели, Н. „Просвещений европеец“, „Плач бедния Мати Болгарии“, „Разговор с един бесарабски българин“

Ботев, Х. Поезия („В механата“); „Народът вчера, днес и утре“, [Излечима ли е нашата болест]

Вазов, Ив. „Епопея на забравените“

Каравелов, Л. „Турски паша“, „Сирото семейство“; фейлетони

Миларов, Св. Небесният преврат. Осъденият на смърт чрез обесване се завръща. Политически дневник, писма, статии, кроежи. Съст. П. Величков. С.: Факел, 2003.

Михайловски, Ст. „Книга за българския народ“

Раковски, Г. „Пиршество на турски велможи“, „Горски пътник. Повестнителен спев“, автобиографична проза

Славейков, П. Р. Фейлетони („Григорова сватба“, Кръщение на едно дете от Григоровата компания“); „Не сме народ“

Софроний Врачански – „Житие и страдания грешнаго Софрония“

Стоянов, З. „Имената на българските въстаници, които сами са посегнали на живота си“; „Записки по българските въстания“

Хилендарски, П. „История славянобългарская“

Кръстев, К. Светослав Миларов и неговият политически дневник В: Кръстев, К. Съчинения. Т. 3. Съст. Л. Стаматов, С. Янев, Р. Шивачев. АИ „Марин Дринов“. София, 2007.

Теория и критика

Адорно 2004: Адорно, Т. Културна критика и общество В: LiterNet, достъпно от 11.01.2004: <http://litenet.bg/publish6/tadorno/kulturna.htm>.

Алексиева 2012: Алексиева, А. „Турски паша“, или неволите на добродетелта В: Литературна мисъл, № 2, 2010, както и В: The Personal Blog of Anna Alexieva, достъпно от 3. октомври 2012 <https://annaalexieva.wordpress.com/2012/10/03/turkish-pasha/>.

Алексиева 2012: Алексиева, А. Българската поезия от 40-50-те години на XIX век. Роли на субекта. София: Кралица Маб.

Алексиева, А., Н. Данова, Н. Чернокожев (съст.) 2016: Култура, идентичности, съмнения. Сборник в чест на проф. д.ф.н. Николай Аретов. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“.

Андерсън 1998: Андерсън, Б. Въобразените общности. Размишление върху произхода и разпространението на национализма. София: Критика и хуманизъм.

Арент 1997: Арент, Х. Човешката ситуация. София: Критика и хуманизъм.

Аретов 2006: Аретов, Н. Национална митология и национална литература. София: Кралица Маб.

Аретов, Чернокожев 2008: Аретов, Н., Н. Чернокожев. Българска литература XVIII-XIX век. София: Анубис.

Асман 2001: Асман, Я. Културната памет. София: Планета 3.

- Батай 1996:** Батай, Ж. Теория на религията. София: ИК „Христо Ботев“.
- Батай 1998:** Батай, Ж. Еротизмът. София: Критика и хуманизъм.
- Бахтин 1878:** Бахтин, М. Франсоа Рабле и народната култура на Средновековието и Ренесанса. София: Наука и изкуство.
- Бенямин 2014:** Бенямин, В. Кайрос. Прев. К. Коев, А. Рашева, М. Добревска, Св. Маринова, Т. Карамелска. София: Критика и хуманизъм.
- Блох 1931:** Блох, Ив. Сексуални студии. С., 1931.
- Ботичи 2010:** Ботичи, К. Политически митове и исторически разкази: теоретична рамка. – В: *История, митология, политика*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
- Бубер 1992:** Бубер, М. Аз и Ти. Задушевният разговор. Божието затъмнение. Прев. Р. Теохарова, В. Теохаров. София: Стено.
- Георгиев 2002:** Георгиев, Н. Вик и мълчание в поезията на Ботев. В: LiterNet, достъпно от 05.09.2002. <http://litenet.bg/publish/ngeorgiev/statii/vik1.htm>
- Градев 1992:** Градев, В. Ослепяващият вик на петела. В: Батай, Ж. История на окото. София: ИК „Петриков“.
- Градев 2000:** Градев, В. Изплъзващата се модерност В: Градев, В. Прекъсването на пътя. София: Лик.
- Градев 2013:** Градев, В. Свещено. В: Градев, В. Това не е религия. София: Комуниатас.
- Градев 2015:** Градев, В. Сякаш не е даден Бог. В: Градев, В. Излизания. София: 2015.
- Данова 2017:** Данова, С. Боян Магесника в историята на настоящето. В: *Нова социална поезия*, № 3: <http://novasocialnapoezia.eu/2017/03/17/sirma-danova-boyan-magesnika-v-istoriyata-na-nastoyasheteto/>, достъпно от 17.03.2017.
- Данова 2017:** Данова, С. Християнизацията като културна вина: бележки към диалога Ботев-Раковски В: Академичен кръг по сравнително литературознание, достъпно от 31 май 2017. <https://calic.balkansbg.eu/conferens/istoricheski-razkazi-v-literaturite-analogii-i-protivopostavyaniya/173-christianization-as-a-cultural-guilt.html>
- Даскалов 2002:** Даскалов, Р. Как се мисли Българското възраждане. София: Лик.
- Дечев 2010 (съст.):** Дечев, Ст. В търсене на българското: мрежи на национална интимност (XIX-XXI). София: Институт за изследване на изкуствата.
- Дичев 2012:** Дичев, И. Фенове на родината. В: *Критика и хуманизъм*, кн. 39, 2 / 2012.
- Дичев 2016:** Дичев, И. Културата като възстановка. В: *Култура*, 13.05.2016, бр. 17. Достъпно на: <http://www.kultura.bg/article/view/24742> (20.05.2018).

Димитров 2001: Димитров, Л. За забравата и „забравянето“ у Вазов. В: Наследството Вазов. Съст. М. Кирова. София: СУ „Св. Кл. Охридски“, 2002, с. 184–193.

Димитров 2018: Димитров, Л. Левски: канонизацията. Ръкопис. Под печат.

Илков 2014: Chiasmus. Възрожденска културна идиоматика. София: УИ „Св. Кл. Охридски“.

Кайоа 1997: Кайоа, Р. Превъплъщения : Маската и шеметът. - Маската и властта. - Маската и съвременният свят, Литература № 14, 1997.

Кайоа 2001: Кайоа, Р. Човекът и свещеното. Прев. Евгения Грекова. София: ЛИК.

Киняр 2000: Киняр, П. Секс и ужас. София: Лик.

Кирова 1990: Христо Ботев – личност и творчески процес. В: Христо Ботев. Нови изследвания. Ред. М. Цанева, Д. Леков, Ст. Елевтеров, 65–78. София: УИ „Св. Кл. Охридски“.

Кирова 1997: Кирова, М. Нарцистичният Ботев. Митология на едно Възраждане В: Сънят на медуза. София: УИ „Св. Кл. Охридски“.

Кирова 1999: Кирова, М. Модернизъм и садистична obsesia // Култура, № 12, 1999. http://www.kultura.bg/media/my_html/2072/dumi.htm

Кирова 2002: Кирова, М. Удоволствието от удоволствието или „женският“ еротизъм като парадигма на постмодерното знание В: Критика на прелома. Велико Търново: ПАН-ВТ. <http://www.slovo.bg/showwork.php3?AulD=109&WorkID=5590&Level=3>

Колева 2015: Колева, Д. Наследство, туризъм, възпитание. 100-те национални туристически обекта и техните метаморфози. В: *Семинар BG*, бр. 12. Достъпно на: https://www.seminar-bg.eu/spisanie-seminar-bg/broy12/item/445-100_obekta.html (20.05.2018).

Крафт-Ебинг 1999: фон Крафт-Ебинг, Р. Сексуална психопатия. София: Лик.

Кьосев 1990: Кьосев, А. Речев жест и метафоричност в поезията на Ботев. В: Христо Ботев. Нови изследвания. Съст. Елевтеров, С. Н. Чернокожев. София: УИ „Св. Климент Охридски“.

Кьосев 1998 (съст.): Кьосев, Ал. Българският канон? Кризата на литературното наследство. София: Издателска къща „Александър Панов“.

Кьосев 2013: Кьосев, Ал. „Хайде де! Тука е България!“ Националистически образи из публичните пространства на София. В: *Пирон*, 2013, бр. 6. Достъпно на: <http://piron.culturecenter-su.org/хайде-де-тука-е-българия-национали/> (20.05.2018).

Манчев 2003: Манчев, Б. Сакралност и ексцес. Назад към Батай В: Манчев, Б. Невъобразимото. Опити по философия на образа. София, НБУ. 2003, 10-39.

Маркузе 2003: Маркузе, Х. Ерос и цивилизация. София: ИК „Христо Ботев“.

Минева 2008: Минева, М. Националното като рекламен репертоар. В: *Критика и хуманизъм*, кн. 25, бр. 1, 2008. Достъпно на: <https://www.eurozine.com/националното-като-рекламен-репертоар/> (20.05.2018).

Мишкова 2006 (съст): Мишкова, Д. Балканският XIX век: други прочити. София: Рива.

Налбантова 2001: Налбантова, Е. Възрожденският човек – утопии и реалности. УИ „Св. св. Кирил и Методий“.

Ницше 2001: Ницше, Фр. Раждането на трагедията. София: Захари Стоянов.

Пелева 1998: Пелева, И. Ботев. Тялото на национализма. София: Кралица Маб.

Пелева 1999: Пелева, И. Възраждания. София: Литературен вестник.

Пенчев 1998: Пенчев, Б. Апология на тъмницата. В: Пенчев, Б. Тъгите на краевековието. София: Литературен вестник.

Пенчев 2006: Пенчев, Б. Консумативният национализъм. В: Дневник, 01.08.2006 (ч. I), 08.08.2006 (ч. II).

Пенчев 2006: Пенчев, Б. Погром и трансгресия. Радостта и ужасът на безпаметството В: Септември '23: идеология на паметта. София: Просвета.

Пенчев 2017: Пенчев, Б. Цариград и пространственото конструиране на българската национална идентичност през XIX век. В: Пенчев, Б. Спорните наследства. София: Литературен вестник.

Пундев 2001: Пундев, В. Боян Магьосникът. В: Пундев, В. Избрани студии. София: УИ „Св. Климент Охридски“.

Русков 2009: Русков, Ив. Топосът на олтаря в българската литература. От Каравелов към Яворов. В: LiterNet, № 4: https://litenet.bg/publish14/i_ruskov/toposyt.htm, достъпно от 28.04.2009.

Русков 2016: Русков, Ив. Идеологемата „навсякъде и никъде“ и мястото на сина в сакрализираната национална история. Видимо и невидимо в разказа за главата и сабята на Бенковски. В: LiterNet, № 7: https://litenet.bg/publish14/i_ruskov/ideologemata.htm, достъпно от 21.07.2016.

Русков 2017: Русков, Ив. Време и запис. Образи на свещеното в новобългарската история. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“.

Сабоурин 2013: Сабоурин, Вл. Сложност и ред при Сад В: Сложност и ред. Изследвания върху ранната модерност. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“.

Спасов 2011: Спасов, М. Трансгресивното изкуство В: Еквилибристики на Аза, или кой разказва междувоенния психологически роман на Балканите. София: Фабер 2011.

Станева 1996: Станева, К. Апология на българското. Творчеството на Георги Раковски. София: УИ „Св. Климент Охридски“.

Станева 2001: Станева, К. Гласове на Възраждането. София: Полис.

Стефанов 2000: Стефанов, В. Историята като лингвوماхия. В: Стефанов, В. Участва Вавилон. София: Анубис.

Стефанов, Менкова 2017: Стефанов, В. Менкова, М. Пиещият човек в света на кръчмата. София: Кантарос.

Стойчева 2017: Стойчева, Св. Боян Магесника. Изследване на литературния мит. София: Изток-Запад.

Тейлър 1999: Тейлър, Ч. Безпокойството на модерността. София: Критика и хуманизъм.

Тиес 2011: Тиес, Ан- Мари. Създаването на националните идентичности. Европа XVIII-XIX век. София: Кралица Маб.

Тодоров 2005: Тодоров, Г. Само за самоубийци. Смъртта на Бенковски, подправена от Захари Стоянов // Култура, бр. 42, 2005, http://www.kultura.bg/media/my_html/2392/benkovski.htm

Тодорова 2009: Тодорова, М. Живият архив на Васил Левски и създаването на един национален герой. София: Парадигма.

Фройд 1991: Фройд, З. Три студии по теория на сексуалността В: Психология на сексуалността. София: Христо Ботев.

Фуко 1992: Фуко, М. Що е Просвещение В: Фуко, М. Генеалогия на модерността. София: УИ „Св. Кл. Охридски“.

Фуко 2016: Фуко, М. Управляването на себе си и на другите. София: Критика и хуманизъм.

Хабермас 1999: Хабермас, Ю Между еротизма и общата икономия: Батай В: Хабермас, Ю. Философският дискурс на модерността. Плевен: ЕА.

Хранова 2011: Хранова, А. Историография и литература: за социалното конструиране на исторически понятия и Големи разкази в българската култура XIX-XX век. Т. 1-2. София: Просвета.

Хърцфелд 2007: Хърцфелд, М. Културната интимност: социална поетика в националната държава. София: Просвета.

Халбвакс 1996: Халбвакс, Колективната памет. София: Критика и хуманизъм.

Чернокожев 1995: Чернокожев, Н. Любен Каравелов и българското възрожденско време. София: Феня.

Billig 1995: Billig, M. Banal Nationalism. London: Sage.

Foucault 1980: Foucault, M. A Preface to Transgression In: Language, Counter-Memory, Practice: Selected essays and interviews. Ed. D. Bouchard. Ithaca New York: Cornell university press.

Girard 1972: Girard, M. La Violence et le Sacré. Paris: Éditions Bernard Grasset, 1972.

Hobsbawm, Ranger 1983: Hobsbawm, E., T. Ranger (eds.). The Invention of Tradition. Cambridge: Cambridge University press.

Lemert 1982: Lemert, Ch. Michel Foucault: social theory and transgression
New York : Columbia University Press.

Smith 1995: Smith, A. Nations and Nationalism in a Global Era. Oxford: Polity Press, and
Cambridge: Blackwell Publishers.